

4. ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΙΡΗΝΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ (1919-1920)

Στο **Συνέδριο Ειρήνης** που συγκλήθηκε στο Παρίσι οι νικητές ανέλαβαν να χαράξουν εκ νέου τον χάρτη της Ευρώπης και της Εγγύς Ανατολής, από τη Βαλτική ως τον Περσικό Κόλπο. Πρωτεργάτες του συνεδρίου ήταν ο Γάλλος πρωθυπουργός Κλεμανσό, ο Αμερικανός πρόεδρος Ουίλσον και ο πρωθυπουργός της Βρετανίας Λούντ Τζορτζ.

Κατευθυντήριοι στόχοι των νικητριών δυνάμεων ήταν, με αρκετές διαφοροποιήσεις: α) η ρύθμιση του γερμανικού ζητήματος, που θα διαιώνιζε τη μειονεκτική θέση της Γερμανίας και θα απέτρεπε επικίνδυνη αύξηση της ισχύος της, και β) η χάραξη νέων συνόρων στην Κεντρική και την Ανατολική Ευρώπη και στην Εγγύς Ανατολή, με γνώμονα όχι τα δυναστικά συμφέροντα αλλά τις διάφορες εθνότητες.

Η Συνθήκη των Βερσαλλιών. Στη συνθήκη ειρήνης που υπογράφηκε ανάμεσα στη Γερμανία και τις νικήτριες δυνάμεις, την περίφημη Συνθήκη των Βερσαλλιών (28 Ιουνίου 1919), υπερίσχυσαν οι απόψεις και οι επιδιώξεις της Γαλλίας, η οποία άλλωστε ήταν η περισσότερο ενδιαφερόμενη δύναμη. Οι κυριότεροι όροι της συνθήκης ήταν εδαφικοί, στρατιωτικοί και οικονομικοί. Η Γερμανία έχασε την Αλσατία και τη Λορραίνη, τις οποίες προσάρτησε η Γαλλία, καθώς και διάφορες μικρότερες περιοχές, που προσάρτησαν το Βέλγιο και η Πολωνία. Η Γερμανία έχασε επίσης όλες τις αποικίες της. Εξίσου βαρείς ήταν οι στρατιωτικοί όροι. Αποστρατικοποιήθηκε η ανατολική όχθη του Ρήνου σε βάθος 50 χιλιομέτρων και καταλήφθηκε από τους Συμμάχους. Η Γερμανία υποχρεώθηκε επίσης να καταβάλει πολεμικές αποζημιώσεις δυσανάλογες προς τις δυνατότητές της.

Οι συνθήκες ειρήνης με τις άλλες ηττημένες δυνάμεις, με την Αυστρία (**Συνθήκη του Σαιν Ζερμαίν**, 10 Σεπτεμβρίου 1919), με τη Βουλγαρία (**Συνθήκη του Νειγύ**, 27 Νοεμβρίου 1919), με την Οθωμανική Αυτοκρατορία (**Συνθήκη των Σεβρών**, 28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1920) και με την Ουγγαρία (**Συνθήκη του Τριανόν**, 4 Ιουνίου 1920), αφορούσαν κυρίως τις χώρες που διεκδικούσαν εδάφη τους: την Ιταλία, την Ελλάδα, τη Ρουμανία, καθώς και τις νέες χώρες, τη Γιουγκοσλαβία, την Τσεχοσλοβακία και την Πολωνία, οι οποίες θεωρήθηκαν χώρες συμμαχικές.

Η Συνθήκη του Νειγύ επιβεβαίωσε την ελληνική κυριαρχία επί των εδαφών μεταξύ του Έβρου και του Νέστου έως τα τουρκοβουλγαρικά σύνορα, αλλά η περιοχή τέθηκε προσωρινά υπό συλλογική συμμαχική κυριαρχία, ώσπου να συναφθεί και ελληνοτουρκική συνθήκη ειρήνης. Χωριστή σύμβαση με την ίδια ονομασία και ημερομηνία (14/27 Νοεμβρίου 1919) προέβλεπε την αμοιβαία και εθελούσια μετανάστευση των «*Βουλγάρων την φυλήν*» από την Ελλάδα και των «*Ελλήνων την φυλήν*» από τη Βουλγαρία: για να διευκολυνθεί μάλιστα η αναχώρησή τους, προβλεπόταν η δυνατότητα ρευστοποίησης των περιουσιακών στοιχείων τους. Κοινή επιδίωξη των κυβερνήσεων και των δύο χωρών ήταν να απαλλαγούν οι χώρες τους από τις αντίστοιχες μειονότητες, ώστε να εκλείψουν στο μέλλον εκατέρωθεν διεκδικήσεις εδαφών στην επικράτειά τους.

Με τη **Συνθήκη των Σεβρών** (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου) παραχωρήθηκε στην Ελλάδα η Θράκη, η Δυτική και η Ανατολική, και αναγνωρίστηκε η ελληνική κυριαρχία στα νησιά του Αιγαίου, εκτός από τα Δωδεκάνησα. Ανατέθηκε επίσης στην Ελλάδα η προσωρινή διοίκηση της περιοχής της Σμύρνης. Με την ίδια συνθήκη η Κωνσταντινούπολη και τα Στενά αποτέλεσαν ουδέτερη ζώνη υπό τον έλεγχο συμμαχικής επιτροπής. Η συνθήκη αυτή ωστόσο αποδείχτηκε βραχύβια και τάφηκε κάτω από τα ερείπια της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Οι ευθύνες για τον πόλεμο

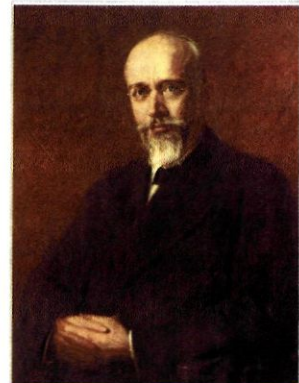
• «Οι Συμμαχικές δυνάμεις επιβεβαιώνουν και η Γερμανία αποδέχεται την ευθύνη της και την ευθύνη των συμμαχικών της για την πρόκληση των απωλειών και των καταστροφών στις οποίες υποβλήθηκαν οι Συμμαχικές κυβερνήσεις και οι λαοί τους ως συνέπεια του πολέμου».

Η διατύπωση της ευθύνης για τον πόλεμο από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, 1919.

• «Μας εξανάγκασαν να αποδεχθούμε την αποκλειστική ευθύνη του πολέμου: μια τέτοια παραδοχή στα χείλη μου θα ήταν ψευδής. Δεν επιζητούμε την απαλλαγή της Γερμανίας από κάθε ευθύνη γι' αυτόν τον παγκόσμιο πόλεμο και για τον τρόπο που διεξήχθη. Ωστόσο, με έμφαση αρνούμαστε ότι η Γερμανία της οποίας ο λαός αισθανόταν ότι διεξάγει αμυντικό πόλεμο, πρέπει να εξαναγκαστεί να αποδεχθεί την αποκλειστική ευθύνη».

Κόμης Μπρόκνορφ-Ράντζαν, επικεφαλής της γερμανικής αντιπροσωπείας στις Βερσαλλίες, 1919.

Ελευθέριος Βενιζέλος.

Ελληνικό στρατιωτικό τμήμα παρελαύνει κάτω από την Αψίδα του Θριάμβου στο Παρίσι στις 14 Ιουλίου 1919, ημέρα εθνικής εορτής των Γάλλων, με αφορμή τους συμμαχικούς εορτασμούς για τη νίκη στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι συνέπειες των συνθηκών ειρήνης του Α' Παγκόσμιου Πολέμου. Ο εθνικισμός και οι αρπακτικές διαθέσεις των νικητών και των νεόκοπων χωρών είχαν και τούτη τη συνέπεια, που αποδείχτηκε μοιραία για την ειρήνη: δημιούργησαν πληθώρα μειονοτήτων σε πολλές χώρες. Μετά το 1919 πάνω από 25 εκατομμύρια κάτοικοι της Ευρώπης συνιστούσαν τις διάφορες μειονότητες της ηπείρου. Στις συνθήκες ειρήνης, καθώς και στον καταστατικό χάρτη της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ), προβλέφθηκαν εγγυήσεις για τις μειονότητες, αντίθετες ωστόσο προς την αρχή της εθνικής ανεξαρτησίας και κυριαρχίας. Η κατάσταση αυτή οδήγησε σύντομα σε προστριβές και συγκρούσεις, ιδιαίτερα από τη στιγμή που οι ηττημένες δυνάμεις άρχισαν να συνέρχονται από τον πόλεμο και να ξεφεύγουν από τον έλεγχο της Γαλλίας και της Βρετανίας. Δημιουργήθηκαν έτσι οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του αναθεωρητισμού, της μεταπολεμικής δηλαδή πολιτικής των δυσαρεστημένων χωρών, της Γερμανίας, της Ιταλίας, της Ουγγαρίας και της Βουλγαρίας, οι οποίες προσπαθούσαν να αναθεωρήσουν το εδαφικό καθεστώς που είχε προέλθει από τις συνθήκες ειρήνης του Μεγάλου Πολέμου.

Η Γερμανία, ειδικά, είχε πρόσθετους λόγους να επιθυμεί την αναθεώρηση ή και την κατάργηση της συνθήκης ειρήνης που είχε υποχρεωθεί να υπογράψει, επειδή, εκτός από την απώλεια εδαφών, την πολεμική αποζημίωση και την αποστρατικοποίηση της Ρηνανίας, υποχρεώθηκε να διαλύσει την πολεμική της μηχανή και να διατηρεί περιορισμένες μόνο στρατιωτικές δυνάμεις. Ο αφοπλισμός της Γερμανίας, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η χώρα καταδικάστηκε επί-

Η ΚΤΕ αποτέλεσε μια πρώτη προσπάθεια συλλογικής οργάνωσης της διεθνούς κοινότητας, απέτυχε όμως να εκπληρώσει τους σκοπούς της. Το κύρος της υπέστη πλήγμα κυρίως λόγω της αναθεωρητικής στάσης των δυσαρεστημένων από τις συνθήκες ειρήνης χωρών. Οι γελοιογραφίες επισημαίνουν τον εύθραυστο χαρακτήρα της. Πάνω: η ΚΤΕ είναι έτοιμη να γίνει βορά άγριων ζώων. Κάτω: η ΚΤΕ βαλλόμενη από όλους.

σημα ως υπεύθυνη για τον πόλεμο και για τις συνακόλουθες καταστροφές, προσέβαλε τους Γερμανούς και ευνόησε την ανάπτυξη ακραίων εθνικιστικών κινημάτων, με πρώτο και κύριο το ναζιστικό, που υπονόμισαν τη Γερμανική Δημοκρατία της Βαϊμάρης* και οδήγησαν τελικά στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Διαφορετικά προβλήματα προκάλεσε η συνθήκη ειρήνης των νικητών με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η απώλεια εδαφών, που προσαρτήθηκαν σε άλλες χώρες ή αποτέλεσαν ανεξάρτητα κράτη, σε συνδυασμό με την ταπεινωτική μεταχείριση από τους από τους

Η Κοινωνία των Εθνών

«Ενσωματωμένη σε καθεμιά από τις πέντε συνθήκες ειρήνης που τερμάτιζαν την εμπόλεμη κατάσταση με τις Κεντρικές Δυνάμεις ήταν η Σύμβαση της Κοινωνίας των Εθνών. Η ίδρυση ενός οργανισμού όπου όλα τα κράτη του κόσμου, μικρά και μεγάλα, θα συνεργάζονταν για τη διατήρηση της ειρήνης υπήρξε το προσφιλέστερο όνειρο του προέδρου Ουίλσον. Υπήρξε μάλιστα ένας από τους κύριους λόγους για τους οποίους έριξε τις Ηνωμένες Πολιτείες στον πόλεμο. Ο Ουίλσον πίστευε ότι η ήττα της Γερμανίας θ' αποτελούσε θανάσιμο πλήγμα κατά του μιλιταρισμού και ότι ο δρόμος στο εξής θα ήταν ανοιχτός για τον έλεγχο των διεθνών σχέσεων από μια κοινότητα δυνάμεων και όχι από την αδέξια και αναποτελεσματική ισορροπία των δυνάμεων. Προκειμένου όμως να πετύχει, κατ' αρχήν έστω, την αποδοχή της διεθνούς αυτής ένωσης, αισθάνθηκε αναγκασμένος να κάνει πολλούς συμβιβασμούς [...] ωστόσο, η Κοινωνία των Εθνών δέχτηκε ένα ακόμα πιο καιριο χτύπημα, όταν αποκηρύχτηκε από την ίδια τη χώρα της οποίας ο πρόεδρος είχε προτείνει την ίδρυσή της. Έχοντας ιδρυθεί κάτω από τέτοιες δυσμενείς προϋποθέσεις, η Κοινωνία των Εθνών δεν στάθηκε δυνατό να επιτύχει τους σκοπούς του ιδρυτή της. Μόνο σε πολύ λίγες περιπτώσεις κατάφερε ν' αποτρέψει την ένοπλη σύγκρουση. Επρόκειτο μάλιστα για περιπτώσεις στις οποίες οι αντίπαλοι ήταν μικρά κράτη».

Ε. Burns, Ευρωπαϊκή Ιστορία. Εισαγωγή στην Ιστορία και τον Πολιτισμό της νεότερης Ευρώπης, τ. Β', επιμέλεια - εισαγωγή Ι.Σ. Κολιόπουλος, μτφρ. Τάσος Δαρβέρης, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, χ.χ., σ. 305-306.

Σκοποί της ΚΤΕ

«Πέρα από τις βαθύτερες ιδεολογικές τους καταβολές, οι σκοποί της Κοινωνίας των Εθνών συνάπτονταν άμεσα με τις στρατηγικές επιδιώξεις και τους απώτερους οραματισμούς της πολιτικής ηγεσίας των νικητριών Μεγάλων Δυνάμεων. Η πρωτοβουλία για τη σύστασή της εμπνεόταν από έναν βαθύτερο ιδεαλισμό, αλλά και υπαγορευόταν από μια αμεσότερα ρεαλιστική αίσθηση: την επέκταση της εφαρμογής της δημοκρατικής αρχής στις διεθνείς σχέσεις, μετά την αποφασιστική νίκη σε βάρος των ιμπεριαλιστικών αυτοκρατοριών και, παράλληλα, την άρση των αιτίων και τη διασφάλιση των προϋποθέσεων για την παγίωση της ειρήνης. Οι πρωταρχικές επιδιώξεις του νέου οργανισμού εντοπιζόνταν στην πολύπλευρη ανάπτυξη των διεθνών σχέσεων, στην ειρηνική επίλυση των διακρατικών διενέξεων και στην εγγύηση σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης σε βάρος ενός κράτους-μέλους. Η πραγμάτωση των σκοπών αυτών συνεπαγόταν την αναζήτηση των μέσων για την οικοδόμηση μιας διεθνούς κοινωνίας απαλλαγμένης από το φάσμα του πολέμου, σε συνδυασμό με την εμμονή στην κατοχύρωση του καθεστώτος των Συνθηκών».

Θ. Κουλουμπής, Κ. Κούφα, Κ. Σβολόπουλος, *Εισαγωγή στην οργάνωση της διεθνούς κοινωνίας*, τεύχ. Α', Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 73-74.

Συμμάχους, ευνόησε την ανάπτυξη ενός εθνικιστικού κινήματος με επικεφαλής τον **Μουσταφά Κεμάλ** (τον γνωστό ως **Ατατούρκ**), το οποίο μεταμόρφωσε την Τουρκία σε εθνικό κράτος. Το κεμαλικό εθγικιστικό καθεστώς προώθησε την οργάνωση ισχυρού στρατού, ο οποίος αμφισβήτησε δυναμικά την ελληνική στρατιωτική παρουσία στη Μικρά Ασία, που είχε δημιουργηθεί με εντολή των Συμμάχων από την άνοιξη του 1919 και για τα επόμενα τρία χρόνια.

Η Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης, η οποία υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923, μετά την ήττα της Ελλάδας κατά τη μικρασιατική εκστρατεία, ήταν η οριστική συνθήκη ειρήνης μεταξύ της Τουρκίας και των συμμάχων της Συνεννόησης. Με τη συνθήκη αυτή η Τουρκία ανέκτησε την Ανατολική Θράκη και την περιοχή της Σμύρνης. Με την ίδια συνθήκη αναγνωρίστηκε επίσης η κυριαρχία της Ιταλίας στα Δωδεκάνησα και ορίστηκαν τα σύνορα μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας στον Έβρο.

Ερωτήσεις

1. Ποιες προοπτικές βιωσιμότητας είχαν οι ρυθμίσεις των συνθηκών του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, κατά την εκτίμησή σας; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
2. Ποιοι λόγοι οδήγησαν στην ίδρυση της ΚΤΕ και ποιες ήταν οι εγγενείς αδυναμίες της; Συμβουλευτείτε και το παράθεμα από την *Ευρωπαϊκή Ιστορία* του Burns.

5. Ο ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1919-1922)

Οι ελληνικές διεκδικήσεις μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Στο Συνέδριο Ειρήνης στο Παρίσι έγινε εξ αρχής φανερό ότι η προάσπιση των εθνικών συμφερόντων της Ελλάδας ήταν άκρως δυσχερής επιχείρηση. Οι δυσχέρειες της Ελλάδας προήλθαν από την Ιταλία κυρίως, αλλά και από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, για τον λόγο ότι η μεν Ιταλία προωθούσε τις επιδιώξεις της στην περιοχή διά της Αλβανίας, οι δε ΗΠΑ διά της Τουρκίας. Στο Συμβούλιο των Συμμάχων (Αγγλία, Γαλλία, ΗΠΑ, Ιταλία και Ιαπωνία) η Ελλάδα μπορούσε να βασίζεται μόνο στην υποστήριξη της Αγγλίας και της Γαλλίας, ενόσω τα συμφέροντα αυτών των δύο δυνάμεων συνέπιπταν με τα δικά της.

Ευνοϊκές συγκυρίες, όπως η απουσία της Ρωσίας, την οποία οι Μπολσεβίκοι* επαναστάτες είχαν προς στιγμήν απομακρύνει από τις εξελίξεις στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Εγγύς Ανατολή, και η επιθυμία της Αγγλίας και της Γαλλίας να περιορίσουν τις βλέψεις της Ιταλίας μέσω των διεκδικήσεων της Ελλάδας, καθώς και οι χωρίς προηγούμενο επιτυχείς διπλωματικοί χειρισμοί του Βενιζέλου και των συνεργατών του, αποσόβησαν το ενδεχόμενο να απολέσει η Ελλάδα κεκτημένα ήδη εδάφη και εξασφάλισαν κάθε άλλο παρά ευκαταφρόνητα νέα εδάφη.

Οι εθνικές διεκδικήσεις της Ελλάδας, όπως υποβλήθηκαν επισήμως από τον Βενιζέλο τον Δεκέμβριο του 1918 στο Συνέδριο στο Παρίσι, περιλάμβαναν τη Βόρεια Ήπειρο, τη Θράκη, τα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου πλην των Δωδεκανήσων, στηρίζονταν δε στην εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού τους.

Για την ενίσχυση της διαπραγματευτικής θέσης της χώρας ο Βενιζέλος έθεσε στη διάθεση της Γαλλίας και της Αγγλίας το Α΄ Σώμα Στρατού (δύο